

Aplikácia základných kritérií teórie optimálnej menovej oblasti na Slovensko

Magdaléna DRASTICHOVÁ, VŠB-TU Ostravaⁱ

Abstract

Entry into the euro area would derive not only from the fulfilling of Maastricht criteria, which are official conditions of entry into this grouping. The Optimum Currency Area theory is the theoretical basis for examination of the monetary integration. Criteria of the Optimum Currency area theory can be used for analyzing of the country's suitability for membership in a monetary union. The paper deals with three basic criteria of the theory: mobility of production factors, openness of the economy and diversification of production with application to the Slovak economy. Next, we focus also on the business cycles synchronization and the similarity of the shocks with the euro area. The aim of the paper is to determine the level of the fulfilment of these criteria in Slovakia and to assess whether Slovakia has been the good candidate to join the euro area based on these criteria.

Keywords

Diversification of production, mobility of production factors, openness of economy, optimum Currency Area theory, the business cycles synchronization, the similarity of shocks.

JEL Classification: F15, F22, J61

ⁱ Department of Economics, Faculty of Economics, VŠB-Technical University of Ostrava, Sokolská 33, 701 21 Ostrava, Czech Republic.

magdalena.drastichova@vsb.cz

1. Úvod

V podmienkach existencie národných mien môžu ekonomiky reagovať na výkyvy v agregátnom dopyte, či ponuke rôznymi nástrojmi hospodárskej politiky. Vstup do menovej únie je spojený so stratou autonómie v oblasti menovej a kurzovej politiky. Takisto je krajina obmedzená v používaní nástrojov fiškálnej politiky (nutnosť dodržiavania rozpočtovej disciplíny). Môžu potom nastať negatívne dopady na ekonomiku v prípade vzniku asymetrických šokov. Asymetrické šoky sú také, ktoré zasiahnu iba niektoré krajiny menovej únie, alebo všetky krajiny, ale s opačným účinkom. Patria tu i šoky, ktoré zasiahnu všetky krajiny v rovnakom smere, ale s rôznou intenzitou.

Teória optimálnej menovej oblasti (OMO) vraví, že menová integrácia (fixné kurzy, resp. jednotná mena) je vhodná pre krajiny vystavované

symetrickým šokom, alebo pre krajiny disponujúce pružnými mechanizmami absorpcie asymetrických šokov. Optimálnou menovou oblasťou teda môžeme chápať zoskupenie krajín, u ktorých prínosy z členstva v menovej únii prevýšia náklady s ním spojené. Krajiny tejto oblasti majú jednotnú menu (resp. uplatňujú medzi sebou fixné menové kurzy) a sú previazané obchodom s tovarom a mobilitou výrobných faktorov.

Plnenie kritérií teórie OMO znižuje nebezpečenstvo výskytu asymetrických šokov, resp. zvyšuje schopnosť krajín vyrovnávať sa s nimi. Tým sa zvyšuje vhodnosť jednotnej menovej politiky pre jednotlivé členské štáty a zlepšuje sa pomer prínosov a nákladov z prijatia jednotnej meny. Existujú rôzne kritéria teórie OMO, ktoré definovali rôzni ekonómovia a ktorých plnenie zvyšuje pravdepodobnosť, že prínosy z členstva v menovej únii prevýšia náklady s ním spojené. Prvé kritérium

teórie OMO, ktorým je mobilita výrobných faktorov, vymedzil R. Mundell. Druhé kritérium predstavuje stupeň otvorenosti ekonomiky a v rámci teórie ho definoval R. I. McKinnon. Tretie základné kritérium, ktorým je diverzifikácia produkcie, bolo definované P. B. Kenenom. Medzi ďalšie významné charakteristiky teórie OMO patria: podobnosť mier inflácie, štrukturálna podobnosť tvorby hrubého domáceho produktu, podobnosť cyklického vývoja ekonomík a podobnosť šokov, politická integrácia, flexibilita miezd a cien (variabilita reálneho menového kurzu), integrácia finančných trhov, fiškálna integrácia (Kučerová, 2005), (Lacina a kol., 2007a). Väčšina charakteristík teórie vypovedá o tom, či je oblasť menovej únie dostatočne homogénna, tzn. aká je pravdepodobnosť, že bude vystavovaná negatívnym asymetrickým šokom. Tri posledné uvedené faktory predstavujú predovšetkým významné adaptačné mechanizmy v prípade zásahu asymetrickým šokom.

Taktiež bola vytvorená hypotéza endogenity v rámci teórie OMO, podľa ktorej krajina nemusí spĺňať všetky kritériá teórie OMO pred vstupom do menovej únie. Členstvo v menovej únii pôsobí na prehlbovanie vzťahov s ostatnými krajinami menovej únie a krajina dosiahne vysokú úroveň plnenia kritérií ex post. S rastúcim stupňom integrácie medzi krajinami by sa malo znižovať riziko výskytu asymetrických šokov (Lacina a kol., 2007b).

Cieľom článku je zistiť úroveň plnenia základných kritérií teórie OMO na Slovensku a na základe toho posúdiť, či je pre ekonomiku vhodné členstvo v eurozóne. Sú sledované kritériá: mobilita výrobných faktorov (so zameraním sa na mobilitu pracovných síl), stupeň otvorenosti ekonomiky a tretím je diverzifikácia produkcie. To by mohlo byť čiastočným ukazovateľom pri posudzovaní prínosov a nákladov členstva Slovenska v eurozóne. Uvedené kritériá sú základné predpoklady teórie OMO formulované v 60. rokoch, preto sa im venujem postupne v jednotlivých častiach príspevku. V piatej časti navyše stručne analyzujem ďalšie dve dôležité kritériá, relevantné z hľadiska menovej integrácie. Tými sú zladenosť hospodárskych cyklov a podobnosť šokov ekonomiky s eurozónou. V súčasnej dobe sú tieto kritériá totiž dominantnými ukazovateľmi hodnotenia zladenosti ekonomického vývoja ekonomík usilujúcich o vstup do eurozóny s jej členskými ekonomikami, resp. s eurozónou ako celkom (Lacina a kol., 2007b).

2. Mobilita výrobných faktorov (so zameraním sa na mobilitu pracovných síl)

Mobilita výrobných faktorov predstavuje prvé kritérium teórie OMO. Na počiatku teórie bolo snahou vyriešiť otázku, či je pružný menový kurz lepším nástrojom než fixný. R. Mundell dochádza v roku

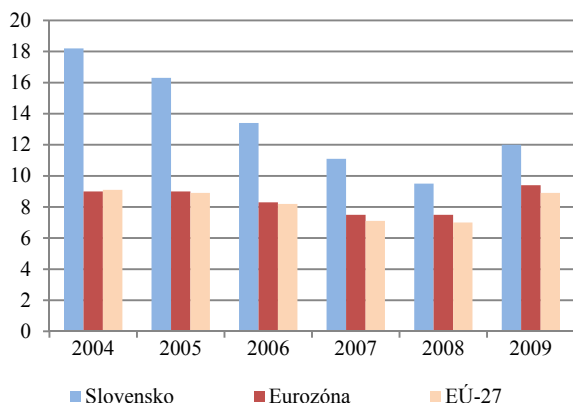
1961 k záveru, že v prípade fixného menového kurzu medzi krajinami musí byť splnená podmienka dostatočnej mobility výrobných faktorov, predovšetkým faktoru práce (Mundell, 1961). Menová oblasť je teda optimálna, ak dosahuje vysokú mobilitu výrobných faktorov, najmä pracovných síl. Mobilita faktorov môže kompenzovať stratu nástrojov monetárnej a kurzovej politiky spojenú so vstupom do menovej únie a pomáha ekonomikám vyrovnávať sa s následkami asymetrických šokov.

Mobilita pracovných síl je celkovo v Európe nízka (v porovnaní so Spojenými štátmi), tj. existuje nízka mobilita pracovných síl u väčšiny európskych krajín (Brůžek a kol., 2007). Dôvodom je existencia rôznych bariér: inštitucionálne, sociálne, administratívne, jazykové, kultúrne faktory atd. Konkrétnejšie je to spôsobené napríklad silnou inštitucionálnou ochranou a nízkou integráciou trhov práce, jazykovými bariérami, nedostatočnou porovnateľnosťou a problematickým uznávaním kvalifikácií, obmedzením zamestnávania vo verejnom sektore, či neochotou ľudí sťahovať sa za prácou, napr. z dôvodu nutnosti odchodu od rodiny atd. Štáty eurozóny vykazujú taktiež rozdiely v nezamestnanosti medzi regiónmi, avšak mobilita pracovných síl takisto neprispieva výrazne k ich znižovaniu.

Slovensko, ktoré sa stalo členom eurozóny, už nemôže využívať nástrojov monetárnej a kurzovej politiky v prípade zásahu asymetrickým šokom. Vysoký stupeň medzinárodnej mobility práce je dôležitý absorpčný mechanizmus práve v prípade, že je ekonomika zasiahnutá asymetrickým šokom (Mundell, 1961). Slovensko dosahuje jednu z najvyšších mier nezamestnanosti medzi štátmi eurozóny a EÚ i v porovnaní s nezamestnanosťou eurozóny (aj EÚ) ako celku (viď obrázok 1). Z členských štátov eurozóny malo v roku 2009 vyššiu nezamestnanosť ako Slovensko iba Španielsko (18% pracovnej sily). Naopak, Slovensko dosahuje nižšie hrubé mzdy v porovnaní s priemernou mzdou za eurozónu ako celok. V porovnaní s členskými štátmi eurozóny, pre rok 2007 predstavoval priemerný hrubý ročný zárobok na Slovensku 8400.1 Eur, čo je najnižšia hodnota spomedzi členských štátov eurozóny.¹ Pracovná sila by mala migrovať do štátov eurozóny, kde sú vyššie mzdy. Dochádzalo by tak k znižovaniu miery nezamestnanosti na Slovensku a vyrovnávaniu miezd. I za predpokladu fixných miezd by mohla mobilita pracovných síl eliminovať

¹ Priemerný hrubý ročný zárobok predstavuje odmeny (mzdy a platy) v hotovosti vyplácané priamo zamestnancom, pred odpočtami na dani z príjmu a príspevkami na sociálne zabezpečenie platené zamestnancom. Ide o dáta pre zamestnancov na plný úväzok v oblasti priemyslu a služieb.

asymetrické šoky tak, že by sa prebytok pracovných síl presúval z jednej krajiny do druhej.

Obrázok 1 Miera nezamestnanosti na Slovensku, v eurozóne – 16, EÚ – 27 (vyjadrená ukazovateľom podielu nezamestnaných na pracovnej sile, v %) v období 2004 – 2009

Zdroj: Eurostat

Mobilita pracovných síl na Slovensku nezohráva veľmi významnú úlohu ako mechanizmus prispôsobovania sa šokom. Napriek tomu, ako vyplýva z obrázka 2, Slovensko dosahuje jeden z najväčších podielov obyvateľov presťahovaných do iných členských štátov EÚ. Najvyššiu mieru mobility podľa súčasných údajov spomedzi členských štátov EÚ dosiahla Litva (3,1 % obyvateľov sa v posledných štyroch rokoch do roku 2007 presťahovalo do iného členského štátu EÚ). Za ňou nasleduje Cyprus (3 %), Rumunsko (2,5 %), Poľsko (2 %) a Slovensko (2 %) v podiele obyvateľov presťahovaných v posledných štyroch rokoch (do roku 2007). V dôsledku hospodárskeho vývoja v súčasnosti je pravdepodobné, že v dôsledku poklesu dopytu po pracovnej sile sa znížia v EÚ i migračné toky pracovníkov (Európska komisia, 2008).

Na Slovensku existujú takisto veľké rozdiely v nezamestnanosti medzi regiónmi. Regióny s väčšou mierou nezamestnanosti dosahujú nižších priemerných miezd v porovnaní s regiónmi s nižšou mierou nezamestnanosti. Nedochádza k významným migračným tokom pracovníkov a nedochádza k vyrovnávaniu miezd a miery nezamestnanosti medzi regiónmi. V roku 2008 dosiahol najvyššiu mieru nezamestnanosti Banskobystrický kraj (18,2 %) a najnižšiu Bratislavský kraj (3,6 %). Jedným z faktorov spôsobujúcich nízku regionálnu mobilitu je i trh s bývaním.

Záverom je treba podotknúť, že odstraňovanie asymetrického šoku pomocou mobility pracovných síl trvá dlhšie ako pomocou zmeny menového kurzu. Takisto komplikujú situáciu spomínané bariéry mobility pracovníkov i ďalšie obmedzenia zo strany pôvodných členov EÚ (podľa správy o pohybe

pracovných síl rozšírenie EÚ nenarušilo vážne situáciu na pracovných trhoch, niektoré krajiny však naďalej uplatňujú obmedzenia v prístupoch na pracovné trhy). Mobilita pracovníkov z krajín EÚ prijatých od roku 2004 mala jasne pozitívny vplyv na hospodársky rast v EÚ. Odhaduje sa, že dodatočná mobilita z EÚ – 8² v období 2004 – 2007 zvýšila GDP rozšírenej EÚ o cca 0,17 % v krátkodobom horizonte a o 0,28 % v dlhodobom horizonte, tj. po prispôbení výrobných zariadení dodatočnej ponuke pracovných síl. Mobilita z EÚ – 2³ zvýšila počas daného obdobia GDP rozšírenej EÚ o 0,15 % v krátkodobom horizonte a o 0,27 % v dlhodobom horizonte (Európska komisia, 2008).

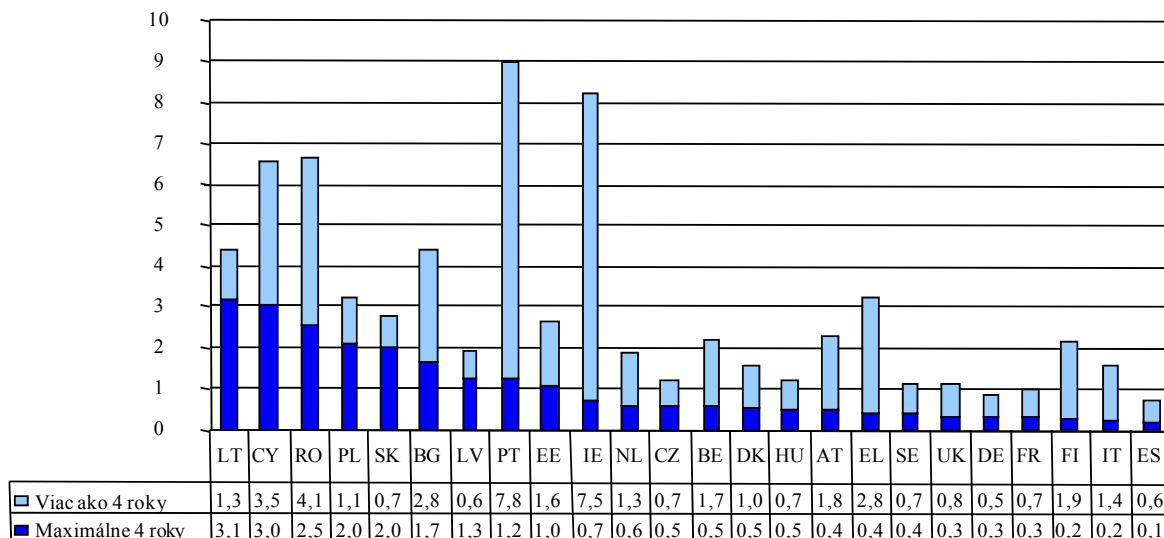
S mobilitou pracovných síl je tesne spojená i problematika flexibility cien a miezd, ktorá tiež umožňuje prispôbovať sa následkom negatívnych asymetrických šokov. Flexibilita cien je v európskych krajinách nízka z dôvodu napr. štátnej pomoci niektorým sektorom, pomalého odstraňovania netarifných bariér obchodu atd. Jedným z jej faktorov je aj nepružnosť miezd (flexibilita nominálnych miezd je mierne vyššia v nových členských štátoch EÚ ako starých). Príčinami nepružností miezd sú napr. ochrana zamestnanosti či existencia minimálnych miezd (Šikulová, 2006). Problémom Slovenska je taktiež vysoká dlhodobá nezamestnanosť. V roku 2008 dosiahla 6,6 % pracovnej sily, čo je najvyššia hodnota v celej EÚ. Výzvou pre Slovensko je teda pokračovať v reformách na trhu práce zameraných na zvyšovanie mobility pracovných síl a flexibility trhu práce (niektoré prijaté opatrenia flexibilitu trhu práce naopak ešte znížili) (Národná banka Slovenska, 2009).

3. Otvorenosť ekonomiky

Neúčinnosť zmeny kurzu na konkurencieschopnosť v dlhom období môže byť dôvodom pre uprednostnenie režimu fixného kurzu pred plávajúcim. Prípadne znehodnotenie meny by sa výraznejšie prejavilo na raste cenovej hladiny otvorenej ekonomiky. O otvorenosti ekonomiky vypovedá podiel obchodovateľného a neobchodovateľného tovaru produkovaného v ekonomike. Otvorené ekonomiky majú vysoký podiel obchodovateľného tovaru vzhľadom k neobchodovateľnému (Mc Kinnon, 1963). Pre malé otvorené ekonomiky s vysokým podielom obchodovateľného tovaru vo vzťahu k neobchodovateľnému je výhodou pričleniť

² EÚ – 8: krajiny, ktoré vstúpili do EÚ v roku 2004 s výnimkou Cypru a Maltu.

³ EÚ – 2: krajiny, ktoré vstúpili do EÚ v roku 2007 (Bulharsko, Rumunsko).

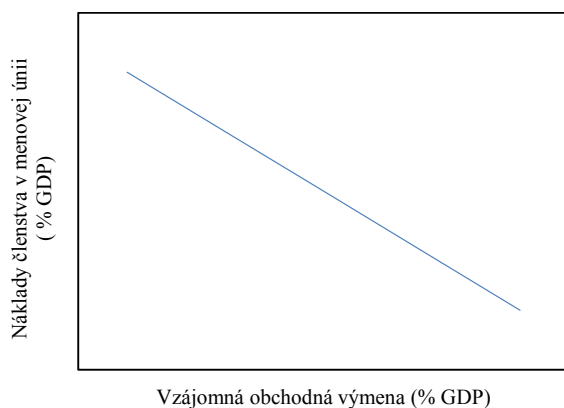
Obrázok 2 Miera mobility podľa krajiny pôvodu – mobilní občania EÚ žijúci v inom členskom štáte EÚ podľa dĺžky pobytu v rokoch (veková skupina 15 – 64 rokov), rok 2007 (v % obyvateľstva v produktívnom veku podľa krajiny pôvodu)

Zdroj: Eurostat, zisťovanie pracovných síl EÚ, ročné údaje

Pozn.: na zvislej ose je zobrazený percentuálny podiel obyvateľov (vo veku 15 – 64 rokov) štátu zobrazeného na vodorovnej ose presťahovaných do iných členských štátov EÚ maximálne za posledné štyri roky (čierna farba) alebo za viac ako štyri roky (biela farba)

sa k väčšej menovej oblasti alebo sa podieľať na jej sformovaní (Mc Kinnon, 1963).

V otvorenej ekonomike majú zmeny menového kurzu výraznejší dopad na agregátny dopyt i agregátnu ponuku v porovnaní s uzavretou ekonomikou. Napríklad, znehodnotenie meny by viedlo k väčšiemu zvýšeniu agregátneho dopytu v otvorenej ekonomike (zvýšenie dopytu po zahraničnom tovare), ale i k väčšiemu zníženiu agregátnej ponuky (zníženie ponuky domáceho tovaru). Používanie monetárnej a kurzovej politiky tým pádom spôsobuje vyššiu variabilitu cien v otvorenejších ekonomikách.

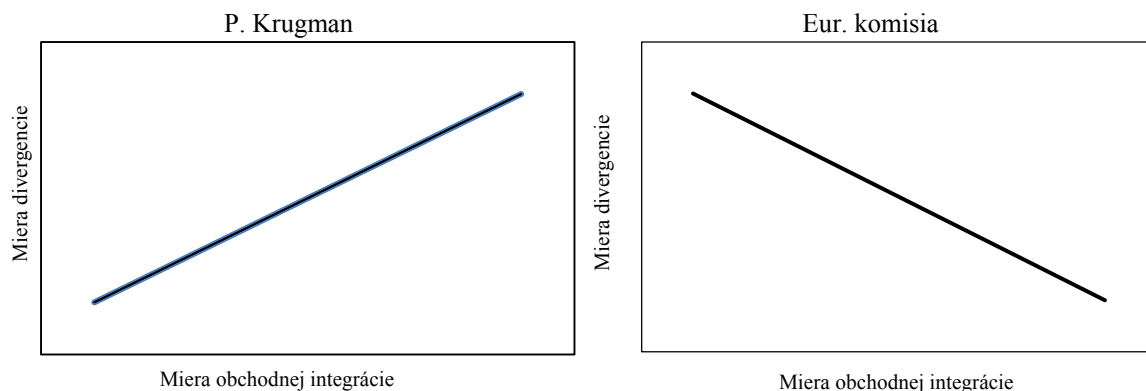

Obrázok 3 Vzťah otvorenosti ekonomiky a nákladov členstva v menovej únii

Zdroj: Lacina a kol. (2007a)

Náklady členstva v menovej únii by sa mali teda znižovať, čím je ekonomika otvorenejšia (viď obrázok 3, kde je otvorenosť vyjadrená ako podiel vzájomného obchodu ku GDP na vodorovnej ose, náklady členstva v menovej únii v pomere ku GDP sú vyjadrené na zvislej ose).

Čo sa týka vzťahu otvorenosti ekonomiky a pravdepodobnosti výskytu asymetrických šokov, tak v prípade otvorenej ekonomiky vstupujúcej do menovej únie by sa mala zvyšovať synchronizácia hospodárskych cyklov s daným zoskupením a to znižuje riziko výskytu asymetrických šokov. S pokračujúcou integráciou sa odbúravajú bariéry medzi krajinami a prehľbujú vzťahy medzi nimi (Európska komisia, 1990). Prevažuje vnútroodvetvový obchod (krajinu vyrábajú totožné produkty). V súvislosti s danou problematikou je však nutné spomenúť stanovisko ekonóma Paula Krugmana. Odbúvanie prekážok v rámci procesu integrácie podľa neho vedie k rastúcej koncentrácii výroby. Vyššia otvorenosť ekonomík vedie k vyššej špecializácii v menovej únii, čo zvyšuje pravdepodobnosť výskytu asymetrických šokov (Krugman, 1991) (viď obrázok 4). Empirické výskumy potvrdzujú skôr prvý z uvedených názorov, ktoré zastáva Európska komisia. Navyše pri prehľbovaní integračného procesu sa stávajú štátne hranice menej významným faktorom pri rozhodovaní o alokácii hospodárskych aktivít. Určitý región,

Obrázok 4 Pohľad P. Krugmana a Európskej komisie na rastúcu obchodnú integráciu a jej vzťah k výskytu asymetrických šokov

Zdroj: Lacina a kol. (2007a)

v ktorom je daná výroba koncentrovaná, môže byť spoločný pre viac krajín. Prípadný šok by postihol rovnakým spôsobom všetky krajiny, do ktorých daný región zasahuje, a mala by sa tak zvyšovať i synchronizácia hospodárskych cyklov (Lacina a kol., 2007a).

Jedným z dôležitých názorov je, že ak krajiny prijímajúce jednotnú európsku menu nedosahujú vysokú úroveň otvorenosti ex ante, dosiahnu ju ex post (Frankel a Rose, 1998). Krajiny sa prechodom k menovej únii totiž navzájom otvárajú. Neplatí to len pre kritérium otvorenosti, ale všeobecne pre kritéria teórie OMO, ktoré sú podľa ich názorov endogénne, tzn. s rastúcou integráciou medzi krajinami (čo predstavuje i vstup do menovej únie) sa odstraňujú bariéry medzi krajinami, zvyšuje sa obchod, toky výrobných faktorov a zvyšuje sa synchronizácia hospodárskych cyklov atd. Zistili významný pozitívny vzťah medzi intenzitou vzájomného obchodu medzi krajinami a koreláciou hospodárskych cyklov medzi danými krajinami (Frankel a Rose, 1998).⁴ To znázorňuje obrázok 4 vpravo.

Malé ekonomiky charakterizuje nedostatočný dopyt v domácej ekonomike, menšie množstvo výrobných zdrojov a závislosť na dovoze surovín a špecializácia len v určitých oboroch. Preto majú tendenciu k vyššej otvorenosti. Otvorenosť ekonomiky možno merať napr. ako podiel: export/GDP, import/GDP, (export+import)/GDP.⁵ Slovenská republika predstavuje malú otvorenú ekonomiku s obmedzeným rozsahom vnútorného trhu. Je tak predurčená na hlbšie rozvíjanie medzinárodných hospodárskych vzťahov vrátane

medzinárodného obchodu. V roku 2008 dosahovalo Slovensko v ukazovateli export/GDP 82,2 % a v ukazovateli import/GDP 84,6 %. Celková otvorenosť meraná podielom zahraničného obchodu výrobkov a služieb ku GDP dosiahla v roku 2008 166,8 % (Národná banka Slovenska, 2009).

Slovensko predstavuje najviac otvorenú ekonomiku spomedzi štátov strednej a východnej Európy, ktoré pristúpili do EÚ v roku 2004 (v ukazovateľoch podielu exportu, importu a ich súčtu na GDP za obdobie 2006 – 2008, ukazovatele za rok 2008 obsahuje obrázok 5).

V nasledujúcich rokoch by sa však v dôsledku poklesu objemu zahraničného obchodu mala otvorenosť slovenskej ekonomiky znižovať (viď tabuľka 1).

Tabuľka 1 Výhľad otvorenosti slovenskej ekonomiky v ukazovateli na roky (export+import)/GDP, 2009–2011, v %

	2009	2010	2011
(export+import)/GDP	137,6	134,2	135,5

Zdroj: Eurostat, Národná banka Slovenska

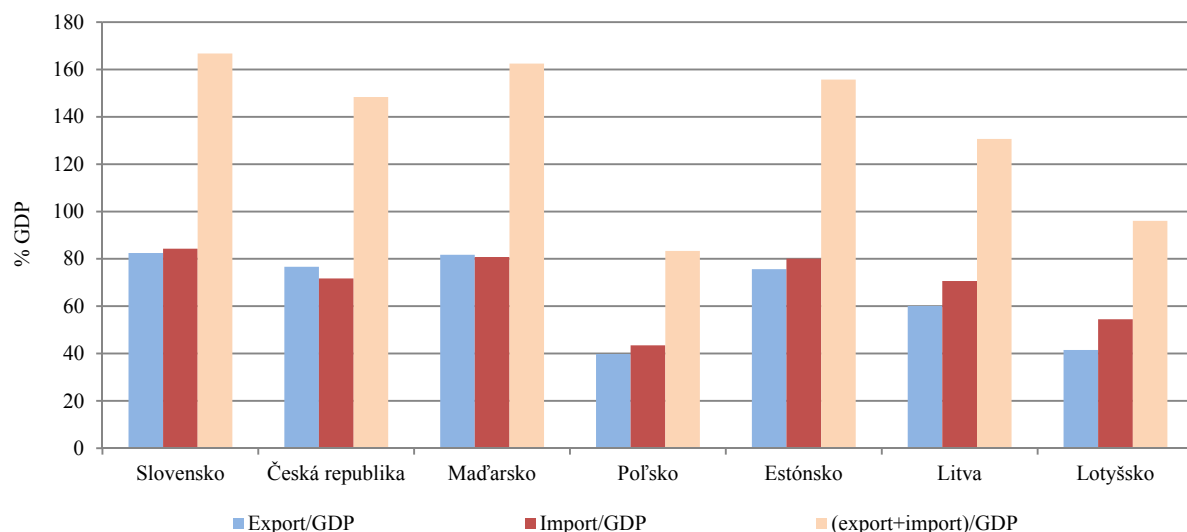
4. Diverzifikácia produkcie

Čím je viac diverzifikovaná produkcia (čím je pestrejšia) a čím viac je diverzifikovaný export, tým je menšia pravdepodobnosť výskytu nepriaznivých asymetrických šokov (Kenen, 1969). Dopady na konkrétny sektor ekonomiky tak môžu byť redukované a krajiny s dostatočnou diverzifikáciou produkcie sú vhodným kandidátom pre menovú úniu. Krajiny s nedostatočnou diverzifikáciou výroby a zahraničného obchodu sú viac ohrozené asymetrickými ponukovými a dopytovými šokmi.

Slovensko je malou ekonomikou, ktorá je charakterizovaná tým, že sa špecializuje len na určité

⁴ S využitím panelových dát za 30 rokov pre 20 priemyselne vyspelých krajín.

⁵ Jedná sa o export a import výrobkov a služieb.

Obrázok 5 Otvorenosť ekonomík v roku 2008, vo vybraných ukazovateľoch

Zdroj: Eurostat (údaje o exporte, importe a GDP v bežných cenách dostupné v januári 2010), vlastné výpočty, zaokrúhlené na dve desatinné miesta

odvetvia. Dosahuje teda nižšiu diverzifikáciu produkcie a exportu, s dominanciou automobilového priemyslu. Slovensko sa nachádza na popredných miestach na svete v počte vyrobených áut na jedného obyvateľa. Podiel výroby dopravných prostriedkov na GDP presahuje 2% hranicu, čo je porovnateľné s vyspelými krajinami sveta. Automobilový sektor je orientovaný výhradne na export (viac než 90 % produkcie je vyváženej do zahraničia). Automobily a ďalšie motorové vozidlá sú najvýznamnejšou exportnou komoditou Slovenska, ako ukazuje tabuľka 2. (Celkovo väčšina vyváženého tovaru pripadá na stroje a dopravné prostriedky. V roku 2007 pripadlo na stroje a dopravné prostriedky 53,8 % hodnoty vyváženého tovaru.)

Podľa najnovších údajov za obdobie január až október 2009 vývoz osobných automobilov a iných motorových vozidiel konštruovaných hlavne na prepravu osôb klesol o 2 263,7 mil. eur oproti rovnakému obdobiu predchádzajúceho roku. Ak je ekonomika postihnutá nepriaznivým šokom v konkrétnom sektore, napr. poklesom dopytu, a je málo diverzifikovaná (prípade slovenskej ekonomiky), je viac pravdepodobné, že sa dopady šoku na daný sektor prejavujú v celej ekonomike. K prijatiu záverov je však nutné sledovať konkrétnejšiu typológiu v rámci daného prevládajúceho odvetvia v ekonomike. Slovenský automobilový sektor pozostáva podobne ako v iných krajinách z troch segmentov: výroby osobných automobilov, druhým je výroba nákladných a špeciálnych automobilov, autobusov, traktorov a motocyklov a tretím je výroba automobilových komponentov. Z toho vyplýva, že i v rámci jedného odvetvia môže byť vyrábaná pestrá produkcia. Najvýznamnejšia na Slovensku je výroba osobných

automobilov, ale i tretí segment patrí k rýchlo sa rozvíjajúcim podsektorom (Lenko, 2006).

Tabuľka 2 Dve najväčšie exportné komodity Slovenska, 2005 – 2007 v miliónoch USD

	2005	2006	2007
Automobily a ostatné motorové vozidlá konštruované hlavne na prepravu	3 822,2	6 422,9	10 354,5
Televízne prijímače	1 116,9	3 176,7	5 955,4

Zdroj: štatistiky OECD

Pre krajiny vstupujúce do eurozóny je tiež dôležité sledovať podobnosť štruktúr produkcie s eurozónou (možno merať tiež pomocou Grubel-Lloyd indexu, ktorý vyjadruje podiel vnútroodvetvového obchodu na celkovom zahraničnom obchode. Hodnoty koeficientu sú v rozmedzí 0 až 1, čím viac sa blížia k 1, tým väčší rozsah vnútroodvetvového obchodu). Ak je obchod prevažne vnútroodvetvového charakteru, krajiny si vymieňajú totožné produkty a prípadný šok postihne krajiny rovnakým spôsobom. Ide o symetrický šok. Vývoz do krajín EÚ tvoril 85,6 % celkového vývozu Slovenska za obdobie január až október 2009. Dovoz z krajín EÚ tvoril 67,6 % z celkového dovozu Slovenska za rovnaké obdobie. Diverzifikácia produkcie Slovenska je podobná krajinám eurozóny a priemeru eurozóny. Korelačný koeficient produkčnej štruktúry Slovenska s priemerom eurozóny v roku 2005 bol 0,66. Podobné hodnoty dosiahlo v danom roku Rakúsko a Maďarsko (0,68), či Španielsko (0,65) (Raguseo a Sebo, 2008). Z tohto pohľadu je krajina vhodným kandidátom pre integráciu do daného zoskupenia.

5. Zladenosť hospodárskych cyklov a podobnosť šokov

Pokračujúci proces ekonomickej integrácie by mal viesť k vyššej zladenosti hospodárskych cyklov a k znižovaniu pravdepodobnosti výskytu asymetrických šokov (Lacina a kol., 2007b). Tieto dva ukazovatele možno považovať za dominantné charakteristiky zladenosti ekonomiky s eurozónou. Vysoký stupeň integrácie tiež pozitívne ovplyvňuje zladenosť hospodárskych cyklov a symetriu šokov, zvyšuje sa rozsah obchodu medzi krajinami, ktorý je prevažne vnútroodvetvového charakteru, a podobnosť štruktúry produkcie v integračnom zoskupení (Európska komisia, 1990).

Korelácia vývoja GDP na Slovensku a v eurozóne je od roku 2002 relatívne vysoká. Na konci roku 2008 bola korelácia rastu 0,7 (zatiaľ čo v roku 2006 bola 0,9). Vysoký hospodársky rast Slovenska v roku 2007 a 2008 predbiehal hospodársky rast v eurozóne. V roku 2009 sa zladenosť hospodárskeho vývoja s eurozónou opäť zvyšovala. Slovensko zaznamenalo s určitým oneskorením prepád GDP rovnako ako eurozóna, čo súvisí s hospodárskou krízou. Zladenosť hospodárskych cyklov medzi Slovenskom a eurozónou by sa naďalej mala zvyšovať. Dôležitá je i zladenosť šokov s eurozónou. Odhad založený na vývoji reálneho GDP a zamestnanosti v období 1999–2008 vypočítaný pomocou VAR modelov potvrdzuje zosilnenie symetrie predovšetkým dopytových šokov Slovenska s eurozónou (sú viac korelované so šokmi v eurozóne než ponukové šoky). Synchronizácia šokov je celkovo vyššia ako napr. v Grécku, Španielsku, Portugalsku a Maďarsku. V porovnaní s Českou republikou (ČR) je situácia Slovenska lepšia u dopytových šokov, ktoré nemá ČR zatiaľ zladené s eurozónou (Národná banka Slovenska, 2009). I keď možno sledovať nárast korelácie ekonomických veličín Slovenska či ČR s eurozónou v roku 2009, je to takisto ovplyvnené hospodárskou krízou a s tým súvisiacim útlmom.

6. Zhodnotenie z hľadiska analyzovaných kritérií

Z hľadiska posúdenia stavu troch základných kritérií teórie OMO na Slovensku možno povedať, že Slovensko predstavuje malú otvorenú ekonomiku s menej diverzifikovanou produkciou a mobilita pracovných síl nezohráva významnú úlohu v prispôbovacom procese. Slovensko dosahuje taktiež nízku mieru regionálnej mobility pracovných síl, aj keď sú rozdiely medzi mierami nezamestnanosti krajov obrovské. Celkovo je však mobilita pracovných síl v Európe v porovnaní so Spojenými štátmi nízka a nezohráva veľmi významnú úlohu v procese prispôbovania sa šokom. Diverzifikácia produkcie

Slovenska je podobná krajinám eurozóny a priemeru eurozóny. Otvorenosť slovenskej ekonomiky je vysoká, čo ju zvyhodňuje pre členstvo v eurozóne, samozrejme v spojení s vysokým podielom obchodu s eurozónou na celkovom obchode. Rastúca prepojenosť s ekonomikami eurozóny by tým pádom mala pozitívne pôsobiť i na zladenosť hospodárskych cyklov s eurozónou a symetriu šokov.

Menová únia pozitívne pôsobí na prehlbovanie vzťahov medzi krajinami, takže ak neplnili nejaké kritérium pred vstupom, je zjavné, že ho splnia po vstupe. Vyplýva to z hypotézy endogenity v rámci teórie OMO. S rastúcou integráciou dochádza k zvyšovaniu zladenosti hospodárskych cyklov a šokov integrujúcich sa ekonomik. To možno pozorovať i v prípade slovenskej ekonomiky, u ktorej sa zvyšuje dlhodobá zladenosť hospodárskych cyklov s eurozónou i symetria šokov. Na základe plnenia či neplnenia jednotlivých kritérií nemožno jednoznačne povedať, či bolo alebo nebolo Slovensko vhodné pre zapojenie sa do menovej únie. Prehlbujúca integrácia by však mohla viesť k znižovaniu rizika výskytu asymetrických šokov a takisto nákladov spojených s členstvom v eurozóne.

7. Záver

Maastrichtské kritéria, ktoré sa snažia zladať vybrané nominálne ukazovatele kandidátskych krajín s členmi eurozóny, nie sú postačujúcou podmienkou pre zhodnotenie, či sa má krajina stať členom eurozóny. Sú jedinými oficiálnymi podmienkami vstupu zo strany inštitúcií Európskej únie, avšak existujú ďalšie kritéria reálnej a štrukturálnej konvergenzie, ktoré by mali byť zohľadnené i samotnou krajinou pri vstupe do eurozóny. Mnohé kritéria sú obsiahnuté práve v teórii OMO. Plnenie kritérií teórie OMO zvyšuje pravdepodobnosť, že prínosy z členstva v menovej únii prevýšia náklady a že bude krajina profitovať z tohto členstva. Problémom danej teórie však je, že neobsahuje kvantifikáciu daných kritérií. Nemožno teda jednoznačne posúdiť, či krajina dané kritérium plní a či je vstup do menovej únie pre ňu vhodný (či je napr. otvorenosť ekonomiky tak vysoká, že prínosy zo vstupu prevýšia náklady).

Teória OMO môže poskytnúť čiastočný návod pre zhodnotenie nákladov a prínosov členstva krajín v menovej únii. Konkrétne som sa snažila v príspevku analyzovať tri základné kritéria teórie OMO pre slovenskú ekonomiku, tj. mobilitu pracovných síl, otvorenosť ekonomiky a diverzifikáciu produkcie. Navyše som sa sústredila na dve novodobšie a v súčasnej dobe dominantné kritéria zladenosti ekonomiky s eurozónou, ktorými sú: zladenosť hospodárskych cyklov a podobnosť šokov. Výsledky nie sú jednoznačné, neexistujú presné hodnoty kritérií

teórie OMO, podľa ktorých sa možno presné rozhod-rozhodnúť, či je krajina vhodný kandidát pre členstvo v eurozóne. Hlbšia analýza zladenosti hospodárskeho cyklu a podobnosti šokov vyžaduje aplikáciu vhodných metód, čo je už nad rámec príspevku. Dôležité zistenie je, že pre Slovensko, ako malú otvorenú ekonomiku, je vhodné prijatie jednotnej európskej meny z dôvodu nižšej variability cien pri existencii fixného menového kurzu. Prehľbovanie vzájomných vzťahov s eurozónou a jej členským štátmi bude pravdepodobne viesť k vyššej zladenosti s eurozónou, vyššej úrovni plnenia jednotlivých kritérií, a tak by mali prínosy z členstva v eurozóne prevýšiť náklady s ním spojené.

Literatura

- BRŮŽEK, A., SMRČKOVÁ, G., ZÁKLASNÍK, M. (2007). *Evropská měnová integrace a Česká republika*. Praha: Velryba.
- EURÓPSKA KOMISIA (1990). One Market, One Money. An Evaluation of the Potential Benefits and Costs of Forming an Economic and Monetary Union. *European Economy* No. 44
- FRANKEL, J.A., ROSE, A.K. (1998). The endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria. *Economic Journal* 108: 1009–1025. <http://dx.doi.org/10.1111/1468-0297.00327>
- KENEN, P.B (1969). The optimum currency area: An eclectic view. In MUNDELL, R.A., SWOBODA A.K. (eds.) *Monetary Problems of International Economy*. Chicago: University of Chicago Press.
- KRUGMAN, P. (1991). Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy* 99: 483–499. <http://dx.doi.org/10.1086/261763>
- KUČEROVÁ, Z. (2005). *Teorie optimální měnové oblasti a možnosti její aplikace na země střední a východní Evropy*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 3.
- LACINA, L., BUREŠ, J., KAPOUNEK, S., NERUDOVA, D., PLAGA, R., PŘENOSIL, J., ROZMAHEL, P., SMÉKAL, H., SYCHRA, Z., TUNKROVÁ, L. (2007a). *Měnová integrace. Náklady a přínosy členství v měnové unii*. Praha: C.H. Beck.
- LACINA, L., BREINEK, P., HRNČÁRKOVÁ, Z., KAPOUNEK, S., KOUBA, L., POMĚNKOVÁ, J., ROZMAHEL, P., RUSEK, A., SOJKA, M., ŠVELA, M. (2007b). *Evropská unie: trendy, příležitosti, rizika*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- MC KINNON, R.I. (1963). Optimum currency areas. *American Economic Review* 53(4): 717–725.
- MUNDELL, R.A. (1961). A theory of optimum currency areas. *American Economic Review* 51(4): 657–665.
- RAGUSEO D., SEBO J.(2008). Optimum currency areas theory and Slovak suitability for the euro adoption. *Economics Bulletin* 6(40): 1–14.
- ŠIKULOVÁ I. (2006). *Konvergenca v procese európskej menovej integrácie*. Bratislava: Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied.

Další zdroje

- EURÓPSKA KOMISIA (2008). *Vplyv voľného pohybu pracovníkov v kontexte rozšírenia EÚ*. Správa o prvej fáze (1. január 2007 – 31. december 2008) prechodných opatrení ustanovených v zmluve o pristúpení z roku 2005, požadovaná podľa prechodného ustanovenia v zmluve o pristúpení z roku 2003. Brusel. Dostupné z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0765:EN:NOT>.
- EUROSTAT (2009). Europe in Figure. *Eurostat yearbook 2009*.
- EUROSTAT, štatistiky. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>.
- LENKO, M. (2006). *Slovenský automobilový priemysel – hnací motor slovenskej ekonomiky*. Korporátna stratégia a ekonomické analýzy [on line]. Dostupné z WWW: www.informetal.cz/Cz_seite/Informetal/.../060129_VUB.doc.
- NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA (2009). *Analýza konvergenie Slovenskej ekonomiky* [on line]. Odbor výskumu NBS. Dostupné z WWW: http://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK%5C2009_Analyza_konvergenie_2009_final.pdf.
- OECD, StatExtracts: <http://stats.oecd.org/index.aspx>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY. Dostupné z WWW: www.statisticks.sk.